



Мирни протест становника Склана, општина Сребреница, пре неки дан против систематског запостављања њиховог краја од стране општине одражава сву меру оправданог гнева и очаја тамошњег српског становништва. [\[1\]](#) Невладина организација Историјски Пројекат Сребреница већ дуже времена прати ситуацију у том крају и тешко стање српског народа у њему. Ово су наша сазнања и закључци. У нешто прилагођеном облику, наша НВО је овај елаборат са прилозима доставила посланичким групама у Европском парламенту у Бриселу и одборима који се баве проблематиком Западног Балкана.

А. Општа разматрања

1. Сребреница је подручје од посебног интереса за Републику Српску. Она, пре свега, у светлу ратне пропаганде и конструкција које су на њеном темељу настале има важан симболички значај који често служи као повод за оспоравање легитимитета Републике. Затим, а то је чињеница којој се не посвећује довољна пажња и која се лако губи из вида, мада су на том подручју обе заједнице страдале, користећи повољну околност да је предмет интензивне пажње домаћих и међународних фактора, бошњачка заједница се углавном успешно опоравила, док са српском то уопште није било случај. Запостављена у послератном периоду као жртва масовног људског и материјалног страдања, српска заједница никада опет није стала на своје ноге, ни у политичком, ни у материјалном, ни у друштвеном погледу. Док бошњачка страна показује не само знаке физичке ревитализације већ и упорног настојања да потврди и прошири своје присуство, српска страна – тавори.

2. За ову ситуацију сигурно је да су одговорни одређени политички фактори, чија улога није предмет нашег разматрања. Ми желимо да прикажемо чињеницу и практичне

последнице неравноправног положаја двеју заједница vis-à-vis послератне обнове и могућности за одржив опстанак.

3. Основна теза, од које се полази, је следеће: Сребреница се налази на територији Републике Српске. У њој се морају примењивати и поштовати закони и прописи Републике Српске. Српско становништво у Сребреници мора имати равноправан приступ свим погодностима које стоје на располагању свим грађанима. То као минимум значи: (1) равноправно учешће у политичком систему у општини; (2) делотворно присуство у свим плановима који се разрађују са циљем побољшања привредног и друштвеног статуса опште заједнице и њених саставних делова; и (3) равноправан доступ средствима за обнову и развој, што је неопходан предуслов за одрживи опстанак, деценију и по после завршетка рата.

Б. Релативни материјални положај

1. Материјални положај подразумева све основне факторе који утичу на способност једне заједнице да опстане и да се развија: људске, друштвене, економске, политичке и културне, да поменемо само оне главне. Када се на овакав начин упоређује положај двеју заједница које живе једна поред друге, важно је обратити пажњу не само на тренутно чињеничко стање, већ и на динамику кретања битних показатеља.

2. Стање је веома неповољно по српску заједницу у сребреничком региону посматрано из оба угла.

3. Обратићемо посебну пажњу на два аспекта: економски развој са становишта одрживости заједнице на сребреничком простору и реконструкција материјалних ресурса неопходних за одрживи опстанак, који су били оштећени или разорени током ратног сукоба.

4. Економски аспект: Према расположивим подацима, тренутно у општини Сребреница постоји развојни план који предвиђа две индустријске зоне, једну у Поточарима, другу у Скланима. Међутим, динамика развоја те две пројектоване зоне врло је неравномерна. Док се она у Поточарима развија убрзано са намером да она постане центар развоја општине, зона око Склана се запоставља иако у њој живи два

пута више становника, и то претежно Срби. Доказ да су претежно бошњачки Поточари привилегисани у развоју су несразмерна инфраструктурна улагања (н. п. асфалтирани путеви који воде у околна бошњачка села) и улагања у индустријске објекте који пружају могућности запослења (фабрика Цимос, хладњача, винарија, поцинкаона, итд.) У Поточарима, н. п. у поцинкаони „11 март“ отворено је 300 нових радних места, изграђено је 30 нових станова, планирају се школа, спортска хала, итд. Са друге стране, у Скланима није отворено ни једно ново радно место у привреди, нема ни задруге ни хладњаче, нити откупне станице за млеко и јагодичасто воће. Околности које отежавају свакодневни живот, а становнике лишавају дугорочне перспективе, могле би се набрајати: водовод није оспособљен, филтери стари па се често пије загађена вода, укида се комерцијални гранични прелаз према Бјиној Башти што знатно отежава извоз локалних пољопривредних производа, нема апотеке нити хитне помоћи, нема банке, станбене зграде се не обнављају, општина у недовољној мери помаже рад локалног обданишта где има 28 предшколске деце (док их у целој Сребреници има 40), нема културно-просветних установа као читаоница, нема подршке од општине за развој значајних локалних потенцијала као што су пољопривреда и туризам. Ови недостаци погађају житеље скеланског краја обе националности, то се подразумева, али пошто је становништво претежно српско, као што је око Поточара претежно бошњачко, оваква развојна политика носи јасне поруке и има недвосмислене импликације по одрживост ове две заједнице у сребреничком региону.

5. Обнова: Ако сада пренесемо тежиште разматрања на нешто што је, у ствари, примарно у односу на горњу тачку, а то је обнова и ревитализација основних елемената животне средине, што у случају српског становништва сребреничког краја значи реконструкција разорених српских села и оспособљавање за даљи живот станбених објеката у њима, стање је врло обесхрабрујуће. Обим физичког разарања и масовност протеривања српског становништва током ратног сукоба описује се најупечатљивије у извештају Холандског института за ратна истраживања (НИОД), Први део: Југословенски проблем и улога Запада, 1991 – 1994; поглавље 10: Сребреница под опсадом: „Муслимански борци из Сребренице су напали укупно 79 српских места у подручјима Сребренице и Братунца...На крају је од првобитних 9.390 становника Срба у подручју Сребренице остало само њих 860, и то углавном у четири села: Склани, Црвица, Петрица и Лијешће.“ Такво је било стање крајем ратног сукоба, пре петнаест година.

6. Монографија др Љубише Симића, „Страдање српске Сребренице, 1992 – 1995: фотографски путопис кроз земљу јада и чемера“ (Издање Историјског пројекта Сребреница, Београд 2010.) представља визуелни и необориви доказ да се стање у разореним српским селима Сребренице од тада не само да није побољшало, већ да се знатно погоршало. На око 200 фотографија приказан је садашњи (2009. година) изглед насеља где је до избијања ратног сукоба живело српско становништво (њих око 9.000) које се помиње у извештају Холандског института за ратна истраживања. Општи

закључак је јасан: српска насеља су у процесу послератне обнове била заобиђена, и као последица протерано српско становништво нема куда да се врати да поново започне одрживи живот. Огромне површине сребреничког региона су или брисани простор зато што су насеља која су се некада ту налазила савијена са земљом, или су прекривене рушевинама које нису погодне за људско обитавање. Западне донаторске организације, које се баве обновом и ревитализацијом, места где су живели Срби скоро у потпуности су заобишле. По мишљењу др Симића, које звучи потпуно разумно, разлог за овакву ситуацију је у целости политички: „Чињеница да су српска села и даље необновљена не говори да организације са Запада воле Бошњаке а мрзе Србе. Ради се о поклапању политичких интереса. Када би европски фондови за развој и ревитализацију сребреничког региона почели обнављати српска села, дошли би у ситуацију да морају да признају да су она била уништена. То би навело на закључак да су их уништили Бошњаци, а из тога би се закључило да су Бошњаци чинили најгнусније злочине у том региону. Од тога би се срушила теза о кривици само једног народа, у овом случају – Срба.“ (Страдање српске Сребренице, с. 25)

Ц. Дискриминаторски карактер процеса обнове

1. Као што развојна политика сребреничке општине показује јасне дискриминаторске тенденције, тако што привилегише подручје општине које је углавном насељено једном заједницом, док систематски запоставља подручје које је претежно насељено другом, чиме се обесхрабрује не само повратак већ и останак, процес обнове за последњих петнаест година обележава иста замисао. *Прилог 1: Куда иду српска села?*, уз кратак пригодни коментар пружа упечатљив визуелни утисак садашњег стања, петнаест година после рата. То стање је непосредна последица доследног вођења наведене једностране политике обнове и ревитализације.

2. Током истраживања на подручју Сребренице и контаката са приватним лицима и представницима власти, Историјски Пројекат Сребреница добио је из више извора у суштини исту информацију, која наизглед звучи потпуно невероватно. Наиме, међународне организације за обнову и ревитализацију, које су релативно брзо након обуставе ратних дејстава 1995. године оствариле своје присуство у сребреничком региону, када су заобилазиле српска насеља и ускраћивала им материјалну помоћ да поново стану на ноге, то нису чиниле случајно или из незнања. Многе од њих, мада су оперисале на територији Републике Српске, изричито су условљавале своју помоћ тиме што ће она ићи искључиво или највећим делом припадницима бошњачке заједнице а припаднике српске заједнице – искључити. Може се нагађати да је овакав став одраз њихове перцепције да је у Сребреници једна страна – колективно жртва, а она друга – агресор. Али без обзира на мотивацију, ако само гледамо на последице такве политике, нечовечно је и недопустиво да је неко несметано већ деценију и по на територији

Републике Српске води.

3. Поређења ради, вреди истакнути да би слично понашање у некој западној земљи не само било оцењено као друштвено неприхватљиво, већ да би било забрањено зато што је противно позитивним законским прописима који гарантују једнакост свим становницима. На пример, после катастрофалног удара урагана који је уништио град Њу Орлеанс у САД, да су се појавиле неке хуманитарне агенције из Африке са изричитим захтевом да се њихова помоћ може делити само пострадалим грађанима црначке расе, то би не само изазвало буру друштвеног негодовања већ би било и законом забрањено. То исто би важило и за неку организацију белих расиста која би инсистирала да се њихова средства деле само пострадалим белцима. У америчком уставу постоји клаузула „equal protection under the law“, што се односи на право на једнак третман. Та клаузула се широко тумачи, и њено практично дејство је појачано законским регулативама којима се прописује њена примена у низу специфичних ситуација. Оваква примена концепта једнакости грађана није карактеристична само за уставно законодавство у САД, већ је уграђена и у регулативе Европске Уније, којој теже сви релевантни фактори у БиХ. Са изузетком организација из исламских земаља, све хуманитарне агенције које су се бавиле обновом на сребреничком подручју потичу из САД или ЕУ.

4. У случају расподеле хуманитарне помоћи пострадалима од ратног сукоба на подручју Сребренице, ми смо открили велики број агенција које су примењивале дискриминаторски приступ на етничкој основи. Поменућемо овде неке од њих:

(а) Енглеска фондација Lady Nott (види Прилог 2) изградила је 45 кућа само за Бошњаке у месним заједницама Топлица, Ратковићи и Скендеровићи. Изградња комплекса за Бошњаке у заселку Језеро, Прилог 1, представља пример њиховог начина рада. За Бошњаке су саграђене потпуно нове куће са намештајем и свом потребном опремом, по принципу „кључ у руке.“ Српске куће у непосредној близини, које су Бошњаци током рата разорили и учинили неупотребљивим за живот, страна хуманитарна агенција потпуно је заобишла.

(б) ОИК, организација Исламске конференције, саградила је 50 кућа на територији општине, али само за Бошњаке, и делила је материјалну помоћ по истом принципу.

(ц) Пакистанска влада је донирала око 700 мотокултиватора, али само за Бошњаке, на територији општина Сребреница, Братунац и Милићи, од чега највећи број у

Сребреници.

(д) Аустријска организација Hilfswerk саградила је око 200 станбених објеката, од чега је огромна већина припала Бошњацима.

(е) Аустријска организација BNV донирала је око 100 монтажних кућа само Бошњацима.

(ф) Влада тузланског кантона уложила је око 3 милиона КМ у изградњу кућа и економску подршку за Сребренички крај, што је било усмерено искључиво Бошњацима.

(г) Влада Федерације БиХ уложила је око 10 милиона КМ у обнову инфраструктуре, кућа и економску подршку – само за Бошњаке.

(х) Канцеларија UNDP у Сребреници већ шест година имплементира свој пројекат за општине Сребреницу, Братунац и Милићи, од чега 50 одсто иде на општину Сребреница. До сада су потрошили близу 10 милиона долара у сребреичкој општини, од чега су Бошњаци добили 80 одсто средстава.

(и) Организација CRS присутна је на подручју општине Сребреница већ шест година. Потрошено је око 10 милиона КМ, од чега су Бошњаци добили преко 90 одсто. Ова агенција је донирала куће за кориснике алтернативног смештаја, обнављала је инфраструктуру, давала је економску подршку и помагала је додељивањем пољопривредних машина. CRS је на плану станбене обнове Бошњацима саградио 250 кућа, а Србима 25.

(ј) Влада Холандије сваке године улаже око 10 милиона КМ у Сребреницу и до сада је уложила више стотина милиона. Преко 80 одсто тих средстава користили су Бошњаци.

(к) Данска организација DRC већ четири године гради куће у око 90 одсто случајева Бошњацима. Укупно је обновила Бошњацима 120 кућа, а Србима 12.

(м) Каритас (католичка хуманитарна организација, види Прилог 3) бави се углавном обнављањем кућа и мањим пројектима електрификације. На терену је већ пет година. Од око 200 кућа које је Катритас обновио, 80 одсто је припадало Бошњацима.

(н) UNHCR обнавља куће и решава питање алтернативног смештаја. У 80 одсто случајева, корисници су Бошњаци.

(о) CEER већ пет година обнавља станбене објекте и пружа економску подршку. У 70 одсто случајева, корисници су Бошњаци.

(п) Списак потенцијалних корисника организације MLJPI, на основу званичног документа сребреничке општине (види Прилог 4) елоквентно говори о етничком сегменту становништва коме је њихова помоћ намењена.

5. Када се узме у обзир збирна статистика обнове порушених станбених објеката у сребреничком крају, 1.755 за Бошњаке и око 565 за Србе [2], етничка неуравнотеженост тог процеса на штету српске заједнице постаје очигледна. Наш Пројекат располаже списком са око 5.000 становника српске националности са подручја Сребренице који су били протерани из својих села и насеља, и сада живе на другим местима, а не могу да се врате и да наставе ратом прекинути живот на својим још увек разореним огњиштима. Разлог је што за то не постоје станбени, инфраструктурни и економски услови. Ти услови се никада неће ни појавити, све док не буде дошло до одлучне интервенције Владе Републике Српске са циљем да се досадашња политика, која је дискриминаторска према српској заједници, промени и усагласи са међународним стандардима.

Д. Предлози основних мера које би требало предузети

1. Као што је напред било речено, аксиома сваке политике Републике Српске у односу на ово подручје мора да буде да је то морално и политички неотуђиви део Републике где се сви њени прописи и норме имају доследно примењивати. Равноправан третман свих грађана је ту на првом месту.

2. Материјална подршка која се пружа пострадалим припадницима бошњачке заједнице не представља апсолутно никакав проблем. Проблем је дискриминаторски механизам расподеле те подршке. Да би била у складу са међународним стандардима, и основним постулатима хуманости, та помоћ се мора делити по етнички неутралном принципу. То је основна и полазна тачка на којој Република Српска мора да инсистира и начело којим ће се руководити у креирању нове политике према сребреничком региону.
3. У противном, ако се допусти даље спровођење дискриминаторске политике, перспектива српске заједнице у сребреничком крају биће врло мутна. Обнова порушеног је основни предуслов за повратак. Равноправна доступност економских могућности основни је предуслов за одрживи живот и даљи тазвој заједнице. Ако та два фактора за врло кратко време не буду била обезбеђена, српска заједница ће наставити да се исељава (кратковидо користећи географску близину Србије) а преостали њен део постепено ће одумрети.
4. Природно је да ће их на тим просторима заменити она заједница која агресивно полаже искључиво или бар врховно право на целокупну Босну и Херцеговину, а која од престанка рата ужива сталну материјалну, политичку и моралну подршку, што може само охрабрујуће да делује на залагање за остварење њених амбиција. Док једна страна ужива подршку и охрабрење, она ће бити у успону; страна која је запостављена и деморалисана може само да се повлачи, и то повлачење ће престати само када она буде нестала са тих простора.
5. То је, дакле, опасност која се надвија над српском заједницом у сребреничком региону. Више од тога, надвија се опасност која прети самој Републици Српској: применом мирних средстава она у подрињском региону може бити пресечена на начин који је много озбиљнији и бременит неповољним последицама него у случају Брчко дистрикта. Потребне су хитне мере за темељно и дугорочно решавање овог озбиљног проблема.
-

Стање у сребреничком крају и дискриминација према Србима

Пише: Стефан Каргановић
петак, 14 мај 2010 22:27

[1] Глас Српске (Бања Лука), 9 мај 2010.

[2] Општина Сребреница, Информација, децембар 2, 2009: „О стању и животу повратника и интерно расељених лица“